Ф.Ф.ХӘСӘНОВА, Г.М.САФИУЛЛИНА

ГОМУМИ УРТА БЕЛЕМ БИРҮ ОЕШМАЛАРЫНДА ТАТАР ТЕЛЕН ТУГАН ТЕЛ БУЛАРАК ӨЙРӘНҮЧЕ УКУЧЫЛАР ӨЧЕН ТАТАР ӘДӘБИЯТЫ ДӘРЕСЛӘРЕН КАЛЕНДАРЬ-ТЕМАТИК ПЛАНЛАШТЫРУ

(яки татар әдәбиятын укытуның тулы варианты)

7 НЧЕ СЫЙНЫФ

7 нче сыйныфта татар әдәбияты фәне кимендә атнага 2 сәгатьтән ел буена 70сәгать укытылырга тиеш. Нәкъ шул очракта гына әдәбият предметы буенча куелган максатларга өлешчә булса да ирешергә мөмкин. Әдәбиятны 70 сәгать күләмендә өйрәтү методикасы тулы күләмдә алда исемнәре күрсәтелгән әсбапларда, бәйнә-бәйнә, тәфсилләп, һәр дәресләп, дәрестә этаплап, минутлап һәм тасвирлап аңлатылды. Методик әсбапларны Казан шәһәрендә, Ямашев проспектындагы 51-71 нче офистан теләсә кайсы көндә сатып алырга була. “Мәгариф-Вакыт” нәшриятының үз сайты бар, телефоннары эшләп тора. (http://magarif-vakyt.ru E-mail: valeevmx@mail.ru)

Гомуми урта белем бирү оешмалары өчен Татар әдәбиятыннан программа Россия Федерациясенең “Мәгариф турында”гы Законы (7 нче маддә), Россия Федерациясе хөкүмәте раслаган (2001 нче ел, 29 нчы декабрь, №1756) “Россия мәгарифен яңарту Концепциясе”, Татарстан Республикасының “Мәгариф турында”гы Законы, “Татарстан Республикасы дәүләт телләре һәм Татарстан Республикасында башка телләр турында” Татарстан Республикасы Законы (9 нчы маддә) кебек норматив документларга һәм татар әдәбиятыннан гомуми белем бирүнең дәүләт стандартларына нигезләнеп эшләнде.

Эш программасын төзү өчен материал исемлеге:

1. **Дәреслек:**
   Хәсәнова, Ф.Ф. Татар әдәбияты: рус телендә төп гомуми белем бирү оешмалары өчен д-лек (татар телен туган тел буларак өйрәнүче укучылар өчен). 7 нче с-ф. Ике кисәктә / Ф.Ф.Хәсәнова, Г.М.Сафиуллина, М.Я.Гарифуллина, Ә.Н.Сафиуллина; [рәссамы Фәридә Ризаева]. – Казан: “Мәгариф–Вакыт” нәшр., 2014. – 143 б, 135 б.

2. **Электрон дәреслек:**
   Хәсәнова, Ф.Ф. Татар әдәбияты: рус телендә төп гомуми белем бирү оешмалары өчен д-лек (татар телен туган тел буларак өйрәнүче укучылар өчен). 7 нче с-ф. Ике кисәктә / Ф.Ф.Хәсәнова, Г.М.Сафиуллина, М.Я.Гарифуллина, Ә.Н.Сафиуллина; [рәссамы Фәридә Ризаева]. – Казан: “Мәгариф–Вакыт” нәшр., 2015.

3. **Методик ярдәмлек:**
   Хәсәнова, Ф.Ф. Рус телендә төп гомуми белем бирү оешмаларында (татар телен туган тел буларак өйрәнүче укучылар белән) эшләүче укытучылар өчен методик әсбап. 7 нче с-ф. / Ф.Ф.Хәсәнова, Г.М.Сафиуллина, М.Я.Гарифуллина, Ә.Н.Сафиуллина. – Казан: “Мәгариф–Вакыт” нәшр., 2014. – 151 б.

4. **Эш дәфтәре (һәр укучы өчен контроль-диагностика материаллары)**
   Хәсәнова Ф.Ф. Һәр дәрескә тестлар: диагностика буенча эш дәфтәре. 7 нче сыйныф / Ф.Ф.Хәсәнова, Г.М.Сафиуллина, М.Я.Гарифуллина. – Казан: “Мәгариф–Вакыт” нәшр., 2016. – 103 б.

5. **Сочинение язарга өйрәтү ярдәмлеге**
   Хәсәнова Ф.Ф. Сочинение язарга өйрәтәбез: укытучылар өчен методик кулланма / Ф.Ф.Хәсәнова, Г.М.Сафиуллина, М.Я.Гарифуллина. – Казан: “Мәгариф–Вакыт” нәшр., 2016. – 159 б.

6. **Авторлык программасы**
   Хәсәнова, Ф.Ф. Рус телендә төп гомуми белем бирү оешмалары өчен татар әдәбиятыннан авторлык программасы (татар телен туган тел буларак өйрәнүче укучылар өчен) 5–9 сыйныфлар. Яңартылган, тулыландырылган, төзәтелгән 2 нче басма / Ф.Ф.Хәсәнова, Г.М.Сафиуллина, М.Я.Гарифуллина. – Казан: “Мәгариф–Вакыт” нәшр., 2016. – 63 б.

Һәрьяклы үсеш алган шәхес тәрбияләүдә матур әдәбият зур роль уйный. Мәктәптә әдәбият фәнен укыту сәнгать белән тормышның бәйлелеге, форма һәм эчтәлекнең бердәмлеге, тарихилык, традицияләр һәм яңалыкка омтылыш, тарихи-мәдәни белешмәләрне аңлау, әдәбият теориясендәге яңа төшенчәләр һәм традицияләрне үзләштерү, әдәби әсәрләрне бәяли һәм анализлый белү, татар әдәби теленең бай сурәтләү чараларын файдалана белү принципларына нигезләнә.

Укучы әдәби әсәрләр, аларның авторлары фикере аша гомумкешелек кыйммәтләрен үзләштерә, халыкның буыннардан-буыннарга күчеп килгән рухи байлыгы белән таныша, тормышның катлаулы фәлсәфәсен аңларга тырыша.

Мәктәптә әдәбият фәнен укытуның **төп максаты** булып, укучыларны сүз сәнгатен аңларга, татар әдәбияты һәм тәрҗемә әсәрләр аша рус һәм дөнья әдәбияты әсәрләренең байлыгы белән таныштыру тора. Баланы матур әдәбият әсәрләрен форма һәм эчтәлек берлегендә аңларга һәм анализларга өйрәтү, логик фикер йөртүләрен үстерү, рухи дөньяларын баету төп мәсьәләләрнең берсе булып тора. Әдәби белем бирүнең нигезе – әсәрне уку, анализлау, әсәрне аңлау өчен кирәк булган авторның биографик белешмәләре, тарихи-мәдәни фактлар белән таныштыру.

Татар әдәбияты дәресләренең **төп бурычлары:**:

- татар әдәбияты тарихының төп фактларына нигезләнеп, әдәби әсәрне уку һәм анализлау күнекмәләре формалаштыру;
- матур әдәбият әсәрләрен мөстәкыйль уку ихтыяҗы булдыру;
- укучыларның телдән һәм язма сөйләмнәрен үстерү;
- татар халкына, аның әдәбияты һәм мәдәниятенә хөрмәт, дөньяга гуманлы караш, башка халыкларның мәдәниятләренә кызыксыну тәрбияләү.

КАЛЕНДАРЬ-ТЕМАТИК ПЛАНЛАШТЫРУ

№	Дәрес темасы	Дәреслекнең 1 кисәге	Дәреслекнең 2 кисәге	Үткәрү вакыты: планда	Үткәрү вакыты: фактта
1	БСҮ. Галиҗәнап Китап.	Д.Гайнетдинова. Галиҗәнап Китап (6-7 нче бит).			
Халык авыз иҗаты					
2	Татар халык авыз иҗаты. Риваять. “Болгар каласының корылуы турында”.	Әдәбият теориясе. Риваять. “Болгар каласының корылуы турында”, Л.Лерон. “Болгар. Кол Галигә куелган һәйкәл” фотосы (8-11 нче бит).			
3	“Сихерче кыз” риваяте.	“Сихерче кыз” риваяте, Э.Турнереллиның “Казан кальгасы” картинасы (11-13 нче бит).			
4	БСҮ. Казанның килеп чыгышы турында риваятьләр.		Риваятьләр, “Казан кайда корылган?”, Р.Заһидуллин. “Казанның килеп чыгышы турында риваятьләр” картинасыннан фоторепродукция (4-8 нче бит).		
5	Легендалар. “Ярканат, ничек итеп, дөньяны саклап калган?”		Әдәбият теориясе. Легенда. “Ярканат, ничек итеп, дөньяны саклап калган?”, Х.Халиков. “Ярканат” (6-11 нче бит).		
6	“Зөһрә йолдыз” легендасы.		“Зөһрә йолдыз” легендасы (11-13 нче бит).		
7	Казан ханлыгы чорына караган тарихи җырлар.	Казан ханлыгы чорына караган тарихи җырлар. “Сөембикә китеп бара”, “Тоткын Сөембикә җыруы”, Ф.Халиков.			

		“Казан ханлыгы чорында Кремль” (12-16 нчы бит).			
8	СТУ. “Тоткын Сөембикә җыруы”.				
9	Эпос-дастаннар. “Җик Мәргән”.	Эпос-дастаннар. “Җик Мәргән” (16-20 нче бит).			
10	Мәкальләр һәм әйтемнәр.	Мәкальләр һәм әйтемнәр. Мәкальләр. Әйтемнәр (21-24 нче бит).			
11	БСҮ. Сочинение язу. “Күп укыган – күп белгән”.				
12	Дөнья халыклары мәкальләре.		Әдәбият теориясе. Мәкаль. Дөнья халыклары мәкальләре (13-14 нче бит).		
Борынгы әдәбият					
13	С.Сараи. “Сөһәйл вә Гөлдерсен”.	Борынгы әдәбиятыбыз үрнәкләре. С.Сараи. «Сөһәйл вә Гөлдерсен» әсәре турында. С.Сараи. “Сөһәйл вә Гөлдерсен”нән өзекләр (25-30 нчы бит).			
14	С.Сараи.“Сөһәйл вә Гөлдерсен”.		С.Сараи. “Сөһәйл вә Гөлдерсен” (15-16 нчы бит).		
XVIII йөз әдәбияты					
15	Хикәят. “Мәҗмугыл-хикәят”.	Мәҗмугыл-хикәят. Хикәят. Н.Нәкъкаш-Исмәгыйль. Сабак бирә торган әсәрләр. Солтан Мәхмүт Газнәви һәм үткен сүзле, зиһенле фәкыйрьләр (31-35 нче бит).			
XIX йөз әдәбияты					
16-17	З.Һади. “Мәгъсум”.		XIX йөз әдәбияты — татар әдәбияты үсешендә әһәмиятле этап, З.Һади. “Мәгъсум” (17-27 нче бит).		
18	Фән-гыйлем турында мәкальләр.		Ф.Яруллин. “Кирәк күңел өчен”, Фән-гыйлем турында мәкальләр (17-28 нче бит).		
XX йөз әдәбияты					
19	Г.Тукайның тормышы һәм иҗаты.	Г.Тукай (36-39 нчы бит).			

20	Г.Тукай. “Милли моңнар”.	Г.Тукай. “Милли моңнар”, О. Хәбибуллин. “Тукай портреты” картинасы (39-42 нче бит).			
21	М.Хөсәен. “Тукай — шигъри кыябыз”.	М.Хөсәен. “Тукай — шигъри кыябыз” (42-46 нчы бит).			
22	БСҮ. Х. Казаков. “Бәләкәй Апуш” катинасы. Г.Тукайның Казандагы музее.		Ф.Нәфиев. “Моңсу бер тарих”, Х. Казаков. “Бәләкәй Апуш” (28-30 нчы бит).		
23	Г.Тукай. “Шагыйрь”.		Г.Тукай. “Шагыйрь”, И. Әхмәдиев. “Тукай турында сюита” картинасы (31-32 нче бит).		
24	БСҮ. Сочинение. “Күңел кылларын тибрәтүче шагыйрь”.				
25	Ә.Фәйзи. “Җаек”. (“Тукай” романыннан өзекләр). 1-3 нче бүлекләр.		Ә.Фәйзи, В.Фёдоров. “Өчиледән — Кырлайга”, Х. Якупов. “Тукай апасы Газизә белән”, “Җаек”. 1-3 нче бүлекләр (32-37 нче бит).		
26	СТУ. Ә.Фәйзи. “Җаек”. (“Тукай” романыннан өзекләр). 4-5 нче бүлекләр.		Ә.Фәйзи. “Җаек”. (“Тукай” романыннан өзекләр). 4-5 нче бүлекләр (38-43 нче бит).		
27	Ә.Фәйзи. “Җаек”. (“Тукай” романыннан өзекләр). 7-16 нчы бүлекләр.		Ә.Фәйзи. “Җаек”. (“Тукай” романыннан өзекләр). 7-16 нчы бүлекләр (44-51 нче бит).		
28	Ә.Фәйзи. “Җаек”. (“Тукай” романыннан өзекләр). 20-22 нче бүлекләр.		Ә.Фәйзи. “Җаек”. (“Тукай” романыннан өзекләр). 20-22 нче бүлекләр (52-56 нчы бит).		
29	Дәрдемәнд. “Видаг”. “Бәллү”.		Дәрдемәнд (Закир Рәмиев). “Видаг”, “ Бәллү” (57-59 нчы бит).		
30	Н.Әхмәдиев. “Дәрдмәнд”.		Дәрдемәнд турында. Н.Әхмәдиев. “Дәрдмәнд” (60-64 нче бит).		
31-33	Г.Ибраһимов. “Табигать балалары”.	Г.Ибраһимов, Г.Ибраһимов “Табигать балалары” (53-65 нче бит).			
34	Пейзаж.	Пейзаж. А. Пластов. “Печән өсте” картинасы, Р. Заһидуллин. “Печәнгә төшү” картинасы, Г.Сәгыйров. “Җәйге этюд” шигыре (53-67 нче бит).			
1920-1930 еллар әдәбияты					

35	Һ.Такташ. “Алсу”. Поэма.	Һ.Такташ, Һади Такташ. “Алсу”. Поэма. (47-52 нче бит).			
Сугыш чоры әдәбияты					
36	Ф.Кәрим. “Бездә яздыр”.	Ф.Кәрим. “Бездә яздыр” (68-70 нче бит).			
37	Ф.Кәрим. “Кыңгыраулы яшел гармун”.		Ф.Кәрим. “Кыңгыраулы яшел гармун” (77-82 нче бит).		
38	Ф.Кәрим турында шагыйрьләр.		Х.Әюп. “Кайту”, Р.Мостафин. “Өзелергә җитеп, сыкрый күңелем...”, Р.Харис. “Өченче ядрә” (83-86 нчы бит).		
39	Г.Кутуй. “Рәссам”.	Г.Кутуй. “Рәссам” (70-75 нче бит).			
Сугыштан соңгы әдәбият					
40	Г.Әпсәләмов.		Г.Әпсәләмов (65-67 нче бит).		
41	Г.Әпсәләмов. “Миңа унтугыз яшь иде”.		Г.Әпсәләмов. “Миңа унтугыз яшь иде”, Сибгат Хәким. “Батырлыкка чакырган кеше” (67-73 нче бит).		
42	С.Хәким.	С.Хәким (75-76 нче бит).			
43-44	С.Хәким. “Бакчачылар”.	С.Хәким. “Бакчачылар” (77- 87 нче бит).			
45	Г.Бәширов. “Менә сиңа, мә!”	Г.Бәширов. “Менә сиңа, мә!” (87-93 нче бит).			
46	Ә.Еники.	Ә.Еники (93-95 нче бит).			
47	Ә.Еники. “Кем җырлады?”	Ә.Еники. “Кем җырлады?”(95-101 нче бит).			
48	БСҮ. “Кем җырлады?” хикәясе буенча сочинение.				
49	СТУ. Ә.Еники. “Мәк чәчәге”. Нәсер.		Ә.Еники. “Мәк чәчәге”. Нәсер (73-77 нче бит).		
50	И.Гази. “Йолдызлы малай”.	И.Гази. “Йолдызлы малай” (103-107 нче бит).			
51	Р.Низами. “Блокада хатирәсе”.		Р.Низами. “Блокада хатирәсе” (86-87 нче бит).		
52	**СТУ.** Повесть. Үзең теләгән бер язучының повестен укып, сюжетын сөйләү.				
60-80 еллар әдәбияты					

53	М.Мәһдиев. “Без — кырык беренче ел балалары” (өзек). “Менә дигән бер майор...”. Троп. Метонимия.	М.Мәһдиев. “Без — кырык беренче ел балалары” (өзек). “Менә дигән бер майор”, Троп. Метонимия. (108-112, 122 нче бит).			
54	М.Мәһдиев. “Без — кырык беренче ел балалары” (өзек). “Йокы килә”. Автобиографик әсәрләр.	М.Мәһдиев. “Без — кырык беренче ел балалары” (өзек). “Йокы килә”, Автобиографик әсәрләр, (113-115, 122 нче бит).			
55	М.Мәһдиев. “Без — кырык беренче ел балалары” (өзек): “Колаямбу плантациядә эшли...”	М.Мәһдиев. “Без — кырык беренче ел балалары” (өзек): “Колаямбу плантациядә эшли...” (116-121 нче бит).			
56	СТУ. М.Мәһдиев. “Без — кырык беренче ел балалары”: “Моны Фадеев кына шулай яза ала”, “Телеграф чыбыклары сызгыралар...”		М.Мәһдиев. “Без — кырык беренче ел балалары”: “Моны Фадеев кына шулай яза ала”, “Телеграф чыбыклары сызгыралар...” (88-93 нче бит).		
57	М.Мәһдиев турында. М.Мәһдиевнең Гөберчәктәге музеена сәяхәт.	М.Мәһдиев турында (123-124 нче бит), М.Мәһдиевнең Гөберчәктәге музеена сәяхәт (138-140 нчы бит).			
58-59	Т.Миңнуллин. “Монда тудык, монда үстек”. Драма.		Т.Миңнуллин, Р.Корбан. “Могикан”. Мәрсия. Мәдхия. Т.Миңнуллин. “Монда тудык, монда үстек”. Драма (93-102 нче бит).		
Хәзерге әдәбият					
60-61	М.Галиев. “Нигез” (өзек) 1нче бүлек.	М.Галиев. “Нигез” (өзек) (125-130, 131 - 134 нче бит).			
62-63	СТУ. М.Галиев. “Нигез” (өзек). 2 нче бүлек.		М.Галиев. “Нигез”(өзек). 2 нче бүлек (101-106), Ф.Урманче. “Нигез” повесте турында (107-110 нчы бит).		
64	БСҮ. Сочинение. “Мин туган нигез”.				
Тәрҗемә әсәрләр					
65	А.Пушкин. “Кышкы кич”. “Мин яраттым Сезне!”.	А.Пушкин. “Кышкы кич”, “Мин яраттым Сезне!”, Л.Шагыйрьҗан. “Минем дә үз			

		Пушкиным бар...” (135-137 нче бит).			
66	М.Лермонтов. “Болытлар”.	М.Лермонтов. “Болытлар” (137 нче бит).			
Фантастик әсәрләр					
67	А.Тимергалин. “Сәер планетада”. Фантастика.		А.Тимергалин. “Сәер планетада”. Фантастика (111-117 нче бит).		
68	Р.Фәизов. “Бер күбәләк”.		Р.Фәизов, Р.Фәизов. “Бер күбәләк” (117-125 нче бит).		
Балалар әдәбияты					
69	Г.Гыйльманов. “Ике дус һәм Ак бабай хакында кыйсса”.		Г.Гыйльманов. “Ике дус һәм Ак бабай хакында кыйсса” (125-130 нчы бит).		
		Кабатлау, йомгаклау			
70	Ел буе үткәннәрне йомгаклау. Р.Фәйзуллин. “Бердәнбер”. Г.Афзал. “Акыл, намус, белем”.	Г.Афзал. “Акыл, намус, белем”.	Р.Фәйзуллин. “Бердәнбер”.		